

Geceler Aydınlanırken: Elektrik ve İstanbul

 Berkan Özyer

İstanbulular'ın geceleri biraz olsun aydınlığa kavuşmak için bulutsuz bir havada Ay ve yıldızları veya Ramazan aylarında mahyaları beklediği günlerden elektriğin sokaklardaki hâkimiyetine geçiş hayatın her alanında kendisini hissettiren bir teknolojik dönüşümle yaşandı. Yüzyılı aşkın bir sürece yayılan bu tedrici geçiş “modern” bir kent algısının şekillendiği, belediyeciliğin başladığı, altyapı ve hizmet faaliyetlerinin radikal şekilde değiştiği, İstanbulular'ın yüzyıllar boyunca kâbusu olmuş yangın korkusu eşliğinde yakılan mumların kendilerini basit elektrik anahtarına bıraktığı bir süreçte yaşandı.

Bu süreç 2021 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ (BEDAŞ) tarafından hazırlanan kapsamlı bir derleme kitaba konu oldu. Elektrik ve İstanbul: Elektriğin Geçmişten Günümüze Serüveni başlıklı araştırma kitabı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da elektriğin yolculuğunu anlatırken arşiv fotoğrafları ve belgeler eşliğinde hayatın pek çok veçhesinde gecelerin dönüşümüne dair çok önemli bilgiler veriyor.

12 yazar ve 22 ayrı yazıya sahip kitaptan kısa bir özet, gecelerin aydınlanmasına dair fikir verebilir. Buna göre İstanbul gecelerine dair yolculuk Dolmabahçe Sarayı'ni aydınlatmak için yapılan gazhanedeki üretim fazlasıyla Beyoğlu sokaklarının 1856'da aydınlatılmasıyla başlıyor. Ancak bu lambalar için gerekli hem gaz arzı hem de akşam lambaları yakıp sabah kapatacak görevliler açısından sürekli aksamlar olur. İlerleyen yıllarda Pera sakinleri de evlerine havagazı tesisatı döşemeye başlar. Bir yandan da yüzyılın sonlarına doğru elektrik kendini imtiyazlı kesimlerin işletme ve hanelerinde bulur. 1890'larda Beyoğlu'nda Pera Palas açıldığında Beyoğlu'nun elektrikle aydınlatılan tek otelidir.

Özellikle 1914'te Silahtarağa Elektrik Santrali'nin işlemeye başlamasıyla elektriğin kent hayatına nüfuzu ve sokakların aydınlatılması da hız kazanır. Emine Çaykara, kitapta yer alan “Işıklı Günler Doğru Beyoğlu” başlıklı makalesinde şöyle diyor: “Sokaklar ve evler henüz bütünüyle elektriğe kavuşmamıştır, zaten kurtuluş mücadelesi verilen savaş zamanıdır. Zafer Toprak'ın belirttiğine göre, elektrikle aydınlatma öncesi tüm şehirde sadece, toplam 8.747 lamba vardır, 1920'de ancak İstanbul'un birinci ve ikinci derecedeki sokakları aydınlatılabilmektedir, bunlardan biri de Beyoğlu'dur. Cumhuriyet'in ilk yılından itibaren havagazı lüks ve petrol lambalarının sayıları düşürülerek yerlerine elektrik lambaları konmaya başlanır. Beyoğlu bölgesine ilaveten Beyazıt, Yeniköy, Fatih ve Bakırköy tümüyle elektrikle aydınlatılmıştır artık.”

Cengiz Özkarabekir'in proje direktörlüğü, Ahmet Bozkurt'un yayın yönetmenliği, Vahit Uysal'ın içerik ve yayın danışmanlığı ve Cengiz Kahraman'ın koordinatörlüğünde hazırlanan Elektrik ve İstanbul kitabı bu aydınlanma sürecini kentsel tasarımdan gece spor müsabakalarına, tramvay ve trolleybüslerden “modern” kent ve mimari algısına ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. Bu bölümde pek çok farklı koleksiyon ve arşivden görsellerle hazırlanan kitaptan önde gelen çeşitli fotoğraflara yer veriyoruz.

Cengiz Özkarabekir'in katkılarıyla

İBB Saraçhane binası.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

II. Abdülhamid'in Cülus-ı Hümayun töreninde Malumat Matbaası'nın tenviratı. Malumat, 31 Ağustos 1898, sayı 351.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Dolmabahçe Sarayı'na yerleştirilmiş bir elektrik lambası öyle bir ışık saçmıştı ki, toplanma alanında gaz ve kandil kullanılmasına gerek bırakmamış ve geceyi gündüze çevirmişti. Temsili bir resimle Dolmabahçe Sarayı ve çevresi aydınlatılmış şekilde tasvir edilmiş.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Tarabya'daki Summer Palas Oteli, 1899 yılında elektrik jeneratörlerini izinsiz getirtmişti.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Beyoğlu'ndaki İngiltere elçilik binası İstanbul'da elektrik ışığıyla aydınlatılan ilk binalardandı.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Yıldız Sarayı yakınındaki Hamidiye Camii ve saat kulesinin gece aydınlatması. Malumat mecmuası, 23 Eylül 1897, sayı 1.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Ameli Elektrik dergisi, Şubat 1926, sayı 3.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Galata civarında elektrik kablosu döşeyen işçiler. 8 Ağustos 1912.

Cengiz Özkarabekir Arşivi

İstanbul Belediyesi'nin Lütfi Kırdar dönemindeki başlıca prestij yapılarından biri olarak tasarlanan Taksim Belediye Gazinosu'nun bahçesi.

İBB Atatürk Kıtaplığı Arşivi

Istanbulun ışıklara kavuşması şehir halkını çok sevindirdi. Tarihe karışan karartma ile beraber Beyoğlu caddesi eski neşesini buldu.

Yedi Gün dergisi 10 Kasım 1944 tarihli sayısında İkinci Dünya Savaşı için alınan önlemlerin ve tatbikatların sona erdiğini duyurdu.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

Ampullerle aydınlatılan Fatih Parkı'ndaki Tayyare Şehitleri Anıtı ve çevresi

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

Süleymaniye Camisi her Ramazan'da İstanbul'da en güzel mahyaların kurulduğu selatin camilerden birisi olurdu.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

Süleymaniye Camisi her Ramazan'da İstanbul'da en güzel mahyaların kurulduğu selatin camilerden birisi olurdu.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

Cumhuriyet'in 10. yılı kutlamalarında Galata Köprüsü de aydınlatılarak süslendi.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

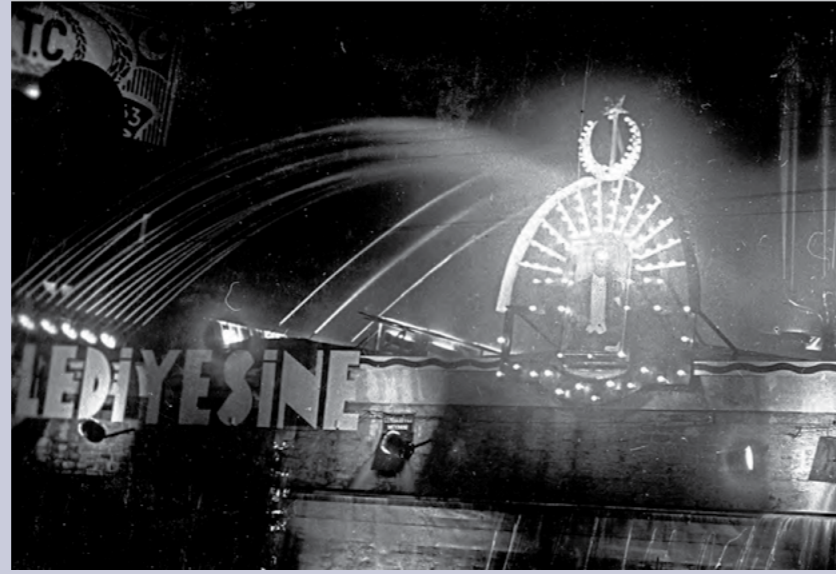

İstanbul'un her tarafı "nurdan bir ziya" şeklindeydi. Şehrin simgelerinden Kız Kulesi de ampullerle aydınlatılmıştı.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

Taksim Meydanı'ndaki maksem, İstanbul Belediyesi tarafından ışıklı fişkiyeler, Atatürk fotoğrafı ve ay-yıldız amblemiyle olağanüstü bir görüntüye kavuşturulmuştu.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

Cumhuriyetin 10. yılı kutlamaları için İstanbul Belediyesi Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı etrafını ışıklandırarak süslendi.

İETT Arşivi

Bankalar Caddesi Cumhuriyetin 10. yılı kutlamaları şerefine ampullerle aydınlatıldı.

İBB Atatürk Kitaplığı Arşivi

İstanbul'daki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında ilginç bir düzenlemeyle aydınlatılmış apartman.

İETT Arşivi